

Методичні положення економічного аналізу процесів формування проектів державно-приватного партнерства

(Представлено д.е.н., проф. Легенчуком С.Ф.)

В процесі дослідження було здійснено аналіз наукової літератури, та встановлено що в Україні питання розвитку теоретичних, організаційних та методичних питань функціонування державно-приватного партнерства піднімалися вкрай обмежено та фрагментарно. В статті здійснено аналітичну оцінку ефективності використання відповідного об'єкту державного майна. Визначено аналітичні процедури оцінки ефективності використання об'єкту державного майна. Обґрунтовано склад аналітичних показників за значеними напрямками та визначено напрями їх модифікації та адаптації. Візуалізовано базову структуру аналітичного забезпечення фінансової моделі проекту державно-приватного партнерства. Визначено складові аналітичного забезпечення техніко-економічної оцінки проекту державно-приватного партнерства: оцінка ризиків, чутливості та еластичності проекту державно-приватного партнерства, економічний аналіз ефективності проекту державно-приватного партнерства через економічних вигід та витрат від його реалізації у майбутньому, формування компаративної моделі, яка дозволить порівняти ефекти від реалізації проекту за державний коштів та на основі проекту державно-приватного партнерства. Дане дослідження є основою формування якісного інформаційно-аналітичного простору управління усіма процесами формування проекту державно-приватного партнерства.

Ключові слова: економічний аналіз; аналітична оцінка; суб'єкти економічного аналізу; державне приватне партнерство; об'єкт державного майна; проект державно-приватного партнерства.

Постановка проблеми. Процеси формування етапів проектів державно-приватного партнерства є вкрай важливим з позиції визначення параметрів подальшої реалізації останніх. Це обумовлено, в першу чергу, тим, що на вказаній стадії визначаються умови реалізації проекту, проводиться конкурс на визначення приватного партнера, здійснюється техніко-економічна оцінка проекту. Відповідно, економічний аналіз виступає інструментом, що визначає каталізатори розвитку відповідного проекту та формує інформаційний простір прийняття управлінських рішень щодо подальшої долі проекту як державним партнером, так і претендентами в подальшому приватними партнерами. На основі результатів проекту формуються прогностичні дані його розвитку й відповідно параметри, які в окремих аспектах відображають в договорі та впливають на вибір форми реалізації проекту державно-приватного партнерства.

Аналіз останніх досліджень. В Україні питання розвитку теоретичних, організаційних та методичних питань функціонування державно-приватного партнерства піднімалися вкрай обмежено та фрагментарно. Основоположниками розвитку сучасної науки економічного аналізу в Україні є доктори економічних наук, які присвятили свої наукові дослідження розвитку теорії та методології даної функціональної економічної науки, зокрема: О.В. Олійник, О.М. Галенко, О.А. Зоріна, Т.М. Ковальчук, І.Д. Лазаришина, Л.В. Гнилицька, Л.О. Примостка, І.М. Парасій-Вергуненко, В.М. Реслер.

Розвиток економічного аналізу за окремими об'єктами або діяльністю суб'єктів господарювання різних галузей представили в своїх дисертаційних дослідженнях: Д.О. Грицишен, С.О. Левицька, Я.Д. Крупка, Т.О. Тарасова, О.В. Кантаєва, В.М. Пархоменко, Ю.Ю. Мороз, О.М. Брадул, О.В. Мельниченко, О.А. Лаговська, Т.С. Осадча, І.В. Саух, Я.О. Ізмайлов, О.М. Дзюбенко, Я.М. Лисичко, О.В. Усатенко, О.М. Лукан, К.Ю. Поляк, В.Г. Виговський та інші. Окремі праці вітчизняних вчених присвячені бухгалтерському обліку та економічному аналізу при різних формах реалізації державно-приватного партнерства, зокрема в частині: оренди (Т.І. Хомуляк, І.В. Клименко, С.П. Ніколаєва, К.В. Романчук, Н.В. Головченко, В.І. Леонтьєва, Н.М. Колос, Н.О. Лобода, Я.Д. Крупка, С.М. Лайчук та інші) та спільної діяльності (В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, С.Ф. Легенчук, Л.А. Куришко, Н.Л. Правдок, В.Т. Батіщев, Н.М. Батіщева, П.О. Куцик, В.П. Онищенко та інші).

Викладення основного матеріалу. Основними процесами етапу формування проекту державно-приватного партнерства, що вимагають аналітичного супроводу, є прийняття рішення про державно-приватне партнерство та визначення приватного партнера державно-приватне партнерство. Зазначенні процедури є не стандартизованими, а зважаючи на відсутність єдиного державного інституту з реалізації

політики в сфері державно-приватного партнерства, актуалізуються питання розвитку методичних положень економічного аналізу.

Зазначене дослідження пропонуємо здійснити за наступними напрямками: обґрунтування та розробка методичних положень щодо економічного аналізу на етапі прийняття рішення про проект державно-приватного партнерства; обґрунтування напрямів удосконалення техніко-економічної оцінки та аналіз ефективності проекту державно-приватного партнерства; систематизація підходів та удосконалення методики аналітичної оцінки претендентів та оцінки приватного партнера на основі аналітичних даних. За зазначеними напрямками є потреба в опрацюванні складу аналітичних процедур, їх інформаційного та порядку оприлюднення результатів аналітичних процедур.

Методичні положення економічного аналізу на етапі прийняття рішення про проект державно-приватного партнерства.

На даному етапі є потреба в оцінці ефективності використання об'єкту державної власності органом виконавчої влади, державним або комунальним підприємством при реалізації громадських послуг, за умови що планується реалізація проекту через концесію або оренду. При спільній діяльності є потреба в оцінці неспроможності держави реалізувати відповідний вид діяльності чи проект власними силами.

Таким чином, першим етапом передінвестиційного аналізу є аналітична оцінка ефективності використання відповідного об'єкту державного майна. При реалізації проекту державно-приватного партнерства у формі концесії основними завдання економічного аналізу є оцінка ефективності використання об'єкту державного майна та послуг, що реалізується на основі його експлуатації. Вказаний напрямок економічного аналізу є однією із складових аналітичного забезпечення товариств в яких держава здійснює управління корпоративними правами. За даними фонду державного майна сучасна ситуація характеризується наступним: «Держава в особі Уряду України, Фонду, міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади здійснює управління корпоративними правами держави у 373 АТ, 83 товариствах з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та 21 національній акціонерній компанії (НАК) і державній холдинговій компанії (ДХК), створених відповідно до окремих рішень Президента України та Уряду. Із загальної кількості господарських товариств, які мають частку держави у статутному капіталі: ≤ 257 господарських товариств (53,88 % загальної кількості) мають у статутному капіталі державну частку понад 50 %, що надає державі право контролю за їх діяльністю (контрольний пакет), з яких 142 господарських товариства (29,76 % загальної кількості) мають державну частку 100 %; ≤ 108 господарських товариств (22,64 %) мають державну частку у статутному капіталі розміром від 25 до 50 % (блокуючий пакет); ≤ 112 господарських товариств (22,64 %) мають державну частку у статутному капіталі менше 25 %» [2, с. 33].

Оцінка ефективності використання об'єкту чи сукупності об'єктів державного майна, що планується передати в концесію чи оренду має відбуватися в залежності від виду даного майна, його технічних характеристик та економічних властивостей, тобто сфери використання.

Вважаємо, що оцінка ефективності використання об'єкту державного майна має відбуватися шляхом застосування наступних аналітичних процедур:

- загальний аналіз фінансового стану установи-власника майна;

- техніко-економічний аналіз діяльності установи в частинні громадських послуг, що пов'язані із утриманням та експлуатацією об'єкту чи сукупності об'єктів державного майна;

- техніко-економічний аналіз ефективності використання об'єкту державного майна.

Кожен із зазначених напрямів потребує використання модифікованих показників економічного аналізу й відповідного інформаційного забезпечення аналітичних процедур.

Даний напрямок економічного аналізу дозволить виявити вихідні положення формування концептуальної записки проекту державно-приватного партнерства та виявити параметри щодо прийняття рішення про реалізацію проекту. Запропоновані складові аналітичних процедур для оцінки ефективності поточного стану використання об'єкту концесії визначають характерні риси поточного стану в напрямках:

- аналізу фінансового стану установи (власника майна), що дозволяє оцінити її спроможність або неспроможність модернізувати об'єкту та підвищити якість громадських послуг;

- техніко-економічний аналіз діяльності установи визначає економічні та технологічні параметри використання об'єкту та оцінити стан реалізації громадських послуг, що пов'язані із утриманням та реалізацією об'єкту державного майна;

- техніко-економічний аналіз ефективності використання об'єкту державного майна, що дозволяє виявити фізичні та економічні властивості об'єкту, напрями його модернізації для підвищення якості громадських послуг.

Виходячи з представленого нами обґрунтовано склад аналітичних показників за значеними напрямками та визначено напрями їх модифікації та адаптації. Варто зазначити, що окремі аналітичні процедури мають бути конкретизовані в залежності від статусу державної установи, якою експлуатується об'єкт, зокрема: державне чи комунальне підприємство, органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування. Це пов'язано із тим, що різні установи зобов'язані дотримувати різних стандартів ведення бухгалтерського

обліку. Зокрема, органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, державного управління зобов'язанні організувати систему бухгалтерського обліку у відповідно із Національними стандартами бухгалтерського обліку в державному секторі, а державні та комунальні підприємства ведуть бухгалтерський облік у відповідності із Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та міжнародними стандартами фінансової звітності. Виходячи із цього різні підходи до формування робочого плану рахунків та фінансової, статичної та внутрішньої звітності трансформують систему інформаційного забезпечення вище представлених аналітичних процедур.

Розробленні нами пропозиції з адаптації та модифікації аналітичних процедур для оцінки ефективності поточного стану використання об'єкту концесії дозволяють підвищити якість інформаційного простору управління процесами формування проекту державно-приватного партнерства та є основним підґрунтям здійснення техніко-економічної оцінки проекту.

Методика техніко-економічної оцінки та аналіз ефективності проекту державно-приватного партнерства.

Техніко-економічна оцінка проекту є однією із процесів його формування, від якої залежить власне подальша доля проекту. Сьогодні не існує єдиних підходів до формування та застосування аналітичних процедур до техніко-економічної оцінки (обґрунтування) проекту державно-приватного партнерства. Досліджуючи різні джерела, діяльність аудиторських та консалтингових фірм в контексті супутніх послуг з техніко-економічної оцінки проекту, методичних рекомендацій провідних міжнародних організації ми дійшли висновку, що дані процедури не формалізовані в Україні. Що знижує їх інформативність та достовірність, адже опис методології зазвичай є вкрай вузьким.

У практичному посібнику з підготовки техніко-економічного обґрунтування та застосування методики проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства, що підготовлений за фінансової підтримки народу Сполучених Штатів Америки через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) зазначається: «техніко-економічне обґрунтування – це документ, який достеменно та комплексно досліджує усі аспекти підготовки та впровадження проекту в розрізі економічних, фінансових, соціальних, правових, технічних та екологічних параметрів з метою виявлення потреби у державно-приватному партнерстві, можливості його здійснення, необхідних вкладень (ресурсів) та очікуваних результатів, а також дає висновки, за якими кожен із партнерів може прийняти рішення щодо здійснення чи відмови від запропонованого проекту державно-приватного партнерства. Техніко-економічне обґрунтування підсумовує всі попередні чи паралельні дослідження за всіма суттєвими аспектами в результаті розгляду можливих варіантів і надає рекомендації та/або поради як державному, так і приватному партнеру щодо прийнятності чи неприйнятності проекту державно-приватного партнерства та їх подальших можливих дій» [5, с. 11].

Відповідно до зазначеного підходу техніко-економічна оцінка містить:

- аналіз ринкового середовища;
- соціально-економічний аналіз;
- аналіз альтернативних варіантів досягнення мети державно-приватного партнерства;
- фінансовий аналіз;
- аналіз ризиків;

аналіз впливу на навколишнє середовище;

інженерно-технічне рішення, юридична підготовка проекту державно-приватного партнерства.

Більшість складових техніко-економічної оцінки проекту державно-приватного партнерства вимагає застосування аналітичних процедур та відповідних видів економічного аналізу, що були представлені вище. В цілому за результатами техніко-економічної оцінки формується фінансова модель, що представлена вище зазначеними елементами. Формалізація зазначеної моделі представлено на рисунку 1.

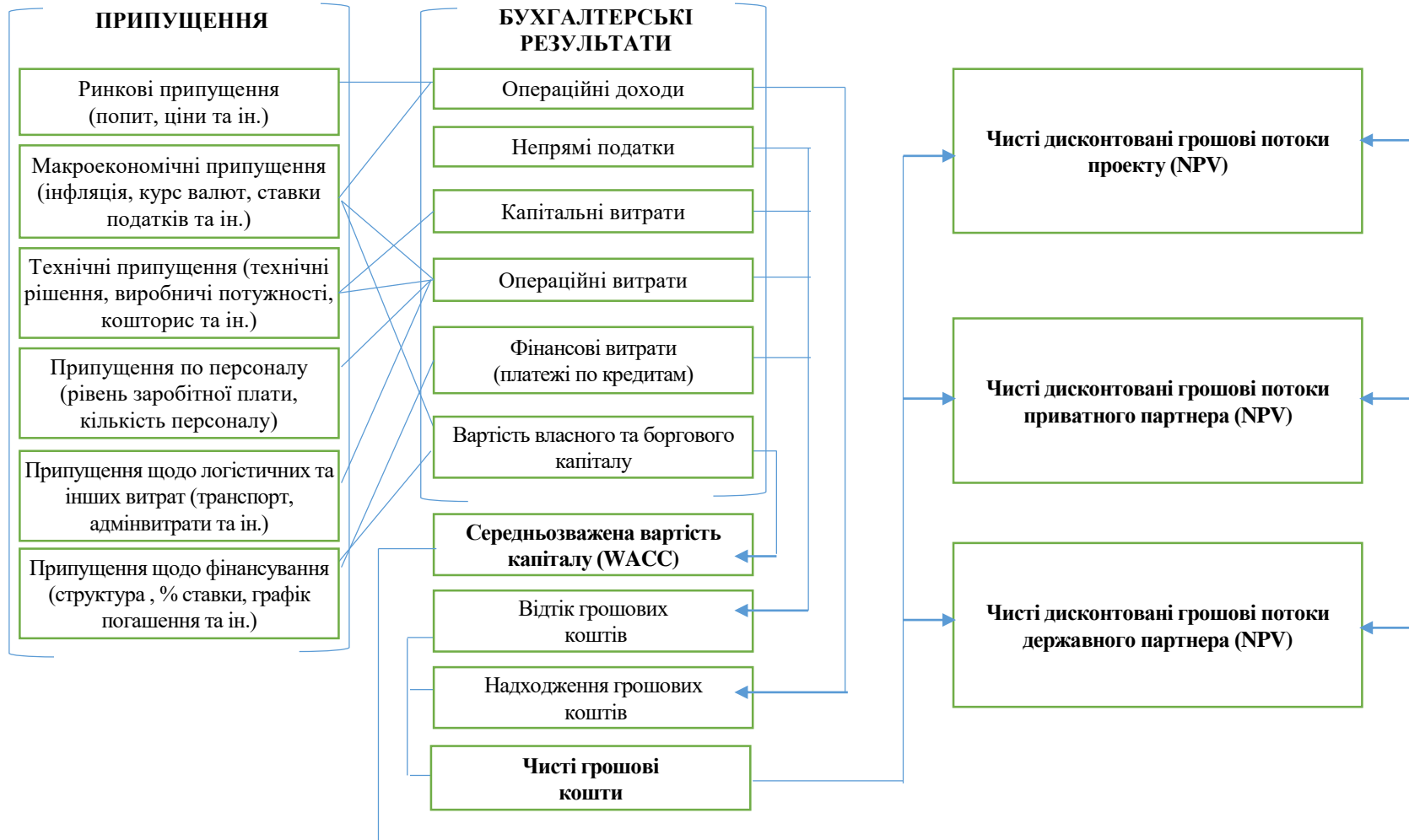

Рис. 1. Базова структура аналітичного забезпечення фінансової моделі проекту державно-приватного партнерства

Особливими складовими аналітичного забезпечення техніко-економічної оцінки проекту державно-приватного партнерства є:

- оцінка ризиків, чутливості та еластичності проекту державно-приватного партнерства, що дозволить прийняти рішення про реалізацію проекту або ж внести зміни до параметрів його реалізації чи висунути відповідні вимоги до претендентів на приватного партнера (рис. 2.);

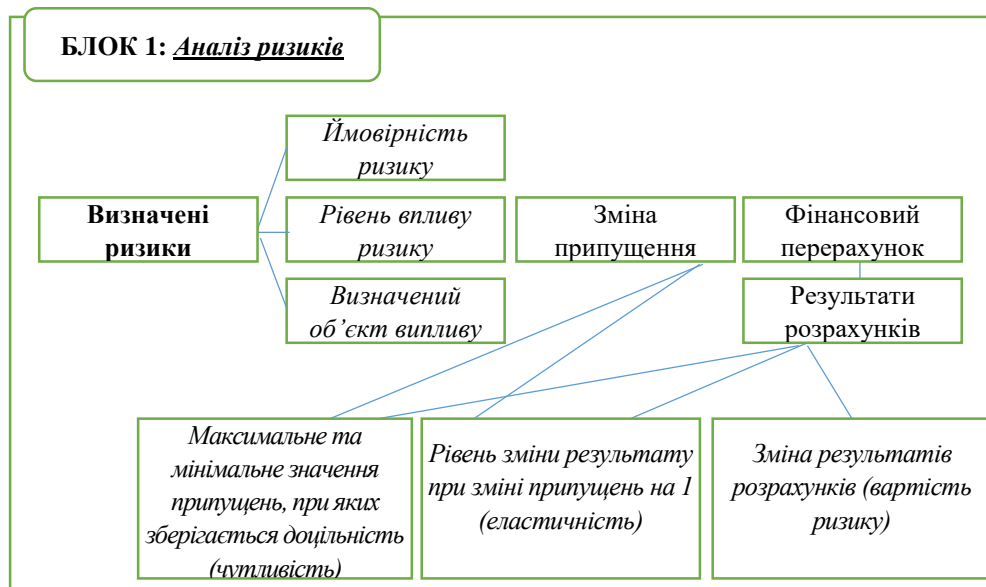

Рис. 2. Техніко-економічна оцінка ефективності реалізації проекту державно-приватного партнерства (блок 1: аналіз ризиків)

- економічний аналіз ефективності проекту державно-приватного партнерства через економічних вигід та витрат від його реалізації у майбутньому (рис.3);

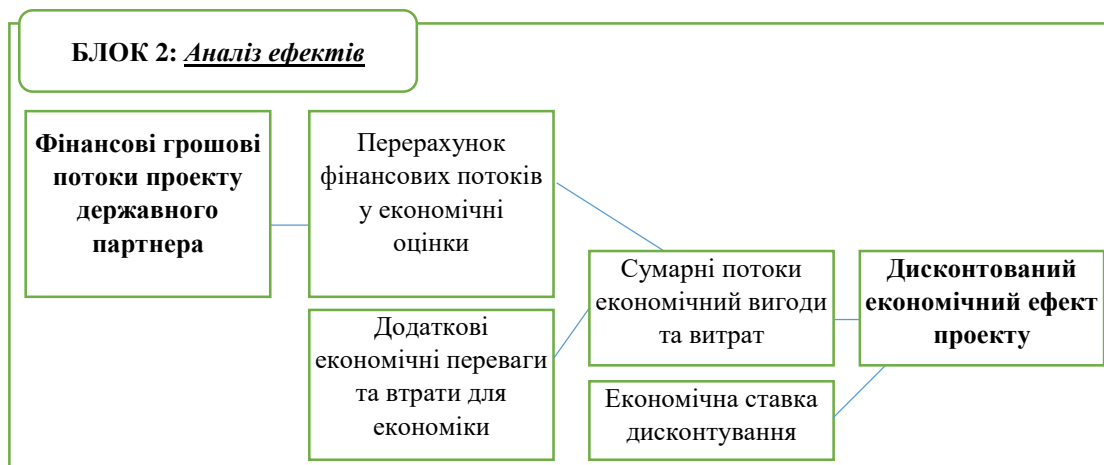

Рис. 3. Техніко-економічна оцінка ефективності реалізації проекту державно-приватного партнерства (блок 2: аналіз ефективності)

- формування компаративної моделі, яка дозволить порівняти ефекти від реалізації проекту за державний кошт та на основі проекту державно-приватного партнерства (рис. 4).

«У 1963 році в Гарварді на конференції з проблем бізнес політики проф. К. Андревісом вперше було публічно озвучено акронім SWOT-аналіз, який полягає у виявленні сильних (Strengths), слабких (Weaknesses) сторін внутрішнього середовища, а також можливості (Opportunities) і загрози (Threats) зовнішнього середовища організації. Усі чотири елементи в подальшому можуть бути використанні для формування стратегії організації» [7 с. 169].

Бондаренко Т.Ю., Волков Д.П. зазначають, що «SWOT-аналіз представляє собою узагальнену оцінку для розуміння та управління навколишнім середовищем, в якому функціонує машинобудівне підприємство. Ця модель матричного аналізу допомагає управлінням виділяти ключові перешкоди, що постають перед суб'єктом господарювання, в процесі ретельного дослідження чотирьох окремих елементів SWOT. На основі таких досліджень формується стратегія, в якій особливий акцент робиться на визначальні проблеми» [3].

Кучер В.А. зазначає, що «до основних завдань SWOT-аналізу відносять:

- виявлення можливостей, які відповідають ресурсам фірми;
- визначення загроз і розробку заходів щодо знешкодження їх впливу;
- виявлення сильних сторін фірми й зіставлення їх із ринковими можливостями;
- визначення слабкостей фірми та розробка стратегічних напрямів їх подолання;
- виявлення конкурентних переваг фірми та формування її стратегічних пріоритетів» [4].

Використання SWOT-аналізу є цілком логічним для проектів державно-приватного партнерства на етапі формування інформаційного простору прийняття рішення про його реалізацію. Це дозволить оцінити усі складові проекту та ризики, які можуть супроводжуватися для кожного учасника. Проте вважаємо, що методологічний інструментарій SWOT-аналізу має бути розширений. Розширення маж стосуватися як оцінки сильних (Strengths), слабких (Weaknesses) сторін внутрішнього середовища та можливостей (Opportunities) і загроз (Threats) зовнішнього середовища власне проекту державно-приватного партнерства, так і державного партнера за умови реалізації проекту самостійно, так і за умови залучення приватного партнера; претендентів, що можуть стати приватними партнерами у реалізації проекту державно-приватного партнерства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами дослідження нами обґрунтовано напрями розвитку організаційно-методичних положень механізму застосування аналітичних процедур на етапах формування проекту державно-приватного партнерства, зокрема: розроблено базову структуру аналітичного забезпечення фінансової моделі проекту державно-приватного партнерства, що є основою застосування аналітичних процедур за наступними блоками: аналіз ризиків, аналіз ефективності, побудова компаративної моделі. Усе зазначене є основою формування якісного інформаційно-аналітичного простору управління усіма процесами формування проекту державно-приватного партнерства.

Список використаної літератури:

1. Swotanalysis: Swotanalysis history – the origins of the SWOT analysis model [Online]. –Access mode : <http://www.businessballs.com/swotanalysis freetemplate.htm>.
2. Аналітична довідка Фонду державного майна України та хід приватизації державного майна за 9 місяців 2018 року / Фонд державного майна України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.spfu.gov.ua/userfiles/pdf/analitika-9-2018_13339.pdf.
3. Бондаренко Т.Ю. Діагностика операційної діяльності в стратегічному управлінні машинобудівними підприємствами / Т.Ю. Бондаренко, Д.П. Волков // Вісник ЖДТУ. Серія : Економічні науки. – 2011. – № 1 (55). – С. 177–179.
4. Кучер В.А. Механізм стратегічного планування конкурентоспроможності промислового підприємства / В.А. Кучер // Економіка промисловості. – 2009. – № 3. – С. 151–157.
5. Практичний посібник з підготовки техніко-економічного обґрунтування та застосування методики проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Files/GetFile?fileId=0640ae90-dbd7-425b-88e4-b7791abc4092>.
6. Сергієнко Л.В. Впровадження циркулярної економіки в Україні: державно-управлінський аспект / Л.В. Сергієнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://195.69.76.76/bitstream/handle/123456789/15456/diser_sergien.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
7. Шкуліна Л.В. Застосування SWOT-аналізу для оцінки доцільності проведення реструктуризації на залізничному транспорті України / Л.В. Шкуліна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 1. – С. 168–175.

References:

1. «Swotanalysis: Swotanalysis history – the origins of the SWOT analysis model», [Online], available at : <http://www.businessballs.com/swotanalysis freetemplate.htm>
2. Fond derzhavnogo majna Ukrainy (2018), «Analitichna dovidka Fondu derzhavnogo majna Ukrainy ta hid pryvatyzacii' derzhavnogo majna za 9 misjaci'v 2018 roku», [Online], available at: http://www.spfu.gov.ua/userfiles/pdf/analitika-9-2018_13339.pdf

3. Bondarenko, T.Ju. and Volkov, D.P. (2011), «Diagnostyka operacijnoi' dijal'nosti v strategichnomu upravlinni mashynobudivnyjny pidpryjemstvamy», *Visnyk ZhDTU, Serija Ekonomichni nauky*, No. 1 (55), pp. 177–179.
4. Kucher, V.A. (2009), «Mehanizm strategichnogo planuvannja konkurentospromozhnosti promyslovogo pidpryjemstva», *Ekonomika promyslovosti*, No. 3, pp. 151–157.
5. «Praktychnyj posibnyk z pidgotovky tehniko-ekonomichnogo obg'runtuvannja ta zastosuvannja metodyky provedennja analizu efektyvnosti zdijsnennja derzhavno-pryvatnogo partnerstva aspect», [Online], available at: <http://www.me.gov.ua/Files/GetFile?fileId=0640ae90-dbd7-425b-88e4-b7791abc4092>
6. Sergijenko, L.V., *Vprovadzhennja cyrkuljarnoi' ekonomiky v Ukraini: derzhavno-upravlins'kyj aspect*, [Online], available at: http://195.69.76.76/bitstream/handle/123456789/15456/diser_sergien.pdf?sequence=1&isAllowed=y
7. Shkulipa, L.V. (2013), «Zastosuvannja SWOT-analizu dlja ocinky docil'nosti provedennja restrukturyzaciji' na zaliznychnomu transporti Ukrainy», *Visnyk social'no-ekonomichnyh doslidzhen'*, Vol. 1, pp. 168–175.

Тігарчук Михайло Іванович – здобувач кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– економічний аналіз державно-приватного партнерства.

Стаття надійшла до редакції 03.01.2019.